

«ВЕЛИКА УКРАЇНЬСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ»

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ ВИДАННЯ:

- ТАЦІЙ В. Я.**, президент НАПрН України, академік НАН України та НАПрН України (голова редколегії)
ШЕМШУЧЕНКО Ю. С., академік-секретар відділення екологічного, господарського та аграрного права НАПрН України, академік НАН України та НАПрН України (заступник голови редколегії)
ПЕТРИШИН О. В., перший віце-президент НАПрН України, академік НАПрН України (відповідальний секретар редколегії)
БАРАБАШ Ю. Г., член-кореспондент НАПрН України
БИТЯК Ю. П., академік-секретар відділення державно-правових наук і міжнародного права НАПрН України, академік НАПрН України
БОРИСОВА В. І., член-кореспондент НАПрН України
БОРИСОВ В. І., академік-секретар відділення кримінально-правових наук НАПрН України, директор Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України, академік НАПрН України
БУРОМЕНСЬКИЙ М. В., член-кореспондент НАПрН України
ГЕТЬМАН А. П., заступник академіка-секретаря відділення екологічного, господарського та аграрного права НАПрН України, академік НАПрН України
ГЛІБКО С. В., в. о. директора Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
ГОНЧАРЕНКО В. Д., академік-секретар відділення теорії та історії держави і права НАПрН України, академік НАПрН України
ГУСАРОВ С. М., член-кореспондент НАПрН України
ДОВГЕРТ А. С., член-кореспондент НАПрН України
ЖУРАВЕЛЬ В. А., член-кореспондент НАПрН України
КІВАЛОВ С. В., керівник Південного регіонального наукового центру НАПрН України, академік НАПрН України
КОМАРОВ В. В., академік НАПрН України
КРУПЧАН О. Д., директор Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, академік НАПрН України
КУЗНЄЦОВА Н. С., академік-секретар відділення цивільно-правових наук НАПрН України, академік НАПрН України
КУЧЕРЯВЕНКО М. П., заступник академіка-секретаря відділення державно-правових наук і міжнародного права НАПрН України, академік НАПрН України
МАКСИМОВ С. І., член-кореспондент НАПрН України
МАМУТОВ В. К., керівник Донецького регіонального наукового центру НАПрН України, академік НАН України та НАПрН України
НАСТЮК В. Я., член-кореспондент НАПрН України
НОР В. Т., керівник Західного регіонального наукового центру НАПрН України, академік НАПрН України
ОРЛЮК О. П., директор Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України, член-кореспондент НАПрН України
ПИЛИПЧУК В. Г., директор Науково-дослідного інституту інформатики і права НАПрН України, член-кореспондент НАПрН України
ПРИЛИПКО С. М., академік НАПрН України
СЕРЬОГІНА С. Г., директор Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України
ТИХИЙ В. П., віце-президент – керівник Київського регіонального центру НАПрН України, академік НАПрН України
УСТИМЕНКО В. А., заступник керівника Донецького регіонального наукового центру НАПрН України, член-кореспондент НАПрН України
ШАКУН В. І., голова координаційного бюро з проблем кримінології відділення кримінально-правових наук НАПрН України, член-кореспондент НАПрН України
ШЕПІТЬКО В. Ю., заступник академіка-секретаря відділення кримінально-правових наук НАПрН України, академік НАПрН України
ШУЛЬГА М. В., член-кореспондент НАПрН України

Національна академія правових наук України
Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВЕЛИКА УКРАЇНЬСЬКА ЮРИДИЧНА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

У двадцяти томах

Том 1

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ
І ПРАВА УКРАЇНИ

Харків
«Право»
2016

рались із козац. старшини, затверджувалися гетьманом. Їх посади були пожиттеві. Вступаючи на посаду, члени земс. суду складали присягу. Вони збиралися тричі на рік. Ці суди розглядали такі категорії справ: спори про землю, оранку чужих земель, скошення сіна на чужому лузі, про спадщину, про вирубування та захоплення лісу, затоплення сінокосів, викошення жита, захоплення хутора, волів, про право власності на млин, розділ рухомого й нерухомого майна, стягнення грошового боргу, шинкарство, заподіяння збитків, незаконні записи в підсусідки, потраву сінокосів, заставні маєтності, втечу слуг тощо. Тер. підсудність визначалася залежно від того, де розташовано майно. У суд. засіданні обов'язково брали участь усі 3 члени суду, але вирішували справу суддя і підсудок, а писар лише доповідав у справі і виконував секретарські функції.

Підкоморські суди створювалися в усіх повітах. Підкоморський суд складався з підкоморія і 1–2 коморників. Кандидати у підкоморії обиралися в повітах, але право остаточного затвердження та призначення підкоморського судді на посаду належало гетьману. За своїм становищем він вважався другим найважливішим посадовцем у полку (після полковника), при вступі на посаду мав складати присягу. Коморників як своїх помічників обирав собі сам підкоморій із сотенних старшин. Посади підкоморія та коморника були пожиттевими. Підкоморські суди розглядали всі зем. справи, зокрема спори про порушення межових знаків. Для розгляду справ вони виїжджали на місця. Під-

коморій вирішував значні межові справи одноосібно. Коморники ж розглядали незначні межові спори за його вказівкою.

Гродські суди – це фактично перейменовані полк. суди, які діяли у всіх полк. містах. Склад гродського суду: полковник, гродський суддя, декілька полк. старшин (не більше 3-х) і суд. писар. Вибори полк. старшин проводила полк. канцелярія. Обраним міг бути значковий товариш, а обирати мала право лише козац. старшина, а не всі володільці як при обранні складів земс. і підкоморських судів. До компетенції гродських судів належали всі значні крим. справи про вбивство, тяжке пошкодження здоров'я, згвалтування, крадіжку, розбій, підпал, хабарництво, підробку док-тів тощо. Розглядали вони й справи про примусові шлюби, бігамію. Іноді вони брали до розгляду ті справи, які належали до компетенції земс. судів.

При підкоморському, земс. і гродському судах засновувалися посади возних, які мали обиратися з числа значкових товаришів і сотенних старшин. Це були нижчі судові посади, що мали виконувати слідчі та судово-вик. обов'язки суд. приставів – вручення позовів, викликів до суду, проведення перевірки сторін і свідків, приведення їх до присяги, введення у володіння, охорона арештованого майна, огляд тілесних ушкоджень, проведення слідчих дій на місцях тощо.

Із груд. 1763 і протягом 1764 полки були поділені на повіти, скликалися збори полково-сотенної старшини і шляхти в усіх 10 полках, на яких проводилися вибори складів нових статут-

них судів. Організація і проведення таких виборів здійснювалися згідно з гетьман. ордером, що надходив до полк. канцелярії.

Ін. суд. органів реформа майже не торкнулася. У компетенції сотенних судів (управлінь) і магістратів залишився розгляд дрібних суперечок рядового козацтва і міськ. нас. Справи селян, ймовірно, належали до юрисдикції їх панів.

Наслідками С. р. 1760–63 у Гетьманщині можна вважати удосконалення системи суд. установ, відокремлення суд. компетенції від військ.-адм., впровадження певних стандартів судоустрою і судочинства, запровадження суд. спеціалізації (розподіл судочинства на розгляд цив. і крим. справ, упорядкування судочинства із зем. справ), що сприяло поліпшенню підготовки кадрового складу судів, підвищенню якості судочинства, спрощенню системи апеляц. інстанцій тощо. Водночас С. р. 1760–63 мала певні недоліки. Так, зокрема, невизначеною залишилася підсудність справ селян, цив. справ міщан; відокремлення суд. влади від військ.-адм. мало неабсолютний характер, зокрема, головою гродського суду залишався полковник, який очолював і полк. канцелярію, у компетенції всіх судів певною мірою збереглося виконання деяких адм. функцій; розмежування компетенції судів за спеціалізацією на практиці не завжди виконувалося, тобто, напр., земс. і гродські суди продовжували поєднувати цив. і крим. юрисдикцію, а їх компетенція поділялася на осн. і дод.; більшість посадовців у судах не отримували платню з гетьман. казни та ін.

Лит.: Гамбург Л. С. Судебные реформы в Левобережной Украине (Гетьманщине) XVIII: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Х., 2000; Пашук А. Й. Суд і судочинство на Лівобережній Україні в XVII–XVIII ст. (1648–1782). Л., 1967; Розумовський К. З універсалу гетьмана Кирила Розумовського від 19 листопада 1763 року про заснування Статутових судів, надісланого до Лубенського полку // Тисяча років української суспільно-політичної думки, т. 4, кн. 2 (Середина XVIII ст.) / редкол. Т. Гунчак, О. Сліпушко та ін. К., 2001.

Г. П. Пономарьова

СУДОВА РЕФОРМА 1864 – комплексне, радикальне та демократ. перетворення всіх складових суд. влади в Рос. імперії, запроваджене Олександром II.

Протягом 18 – на поч. 19 ст. відбувалися винятково зовнішні зміни у структурі суд. системи. Суд у Рос. імперії залишався «приказним», бюрокр., безгласним, інквізиційним і поліцейським, зберігав свою залежність від адміністрації та потопав у хабарництві.

Значним імпульсом до реформування суд. влади стала підготовка сел. реформи. Скасування кріпосного права і звільнення селян з-під юрисдикції поміщиків вимагала модернізації судоустрою та судочинства. У зв'язку з цим голова Другого від-ня Держ. канцелярії граф Д. Блудов подав 1857 на розгляд Держ. ради проект Статуту цив. судочинства. Він передбачав скорочення суд. інстанцій, запровадження змагальності та покращення суд. кадрів. Основою для обговорення суд. реформи стала «Всепопданейшая докладная записка по вопросу о проекте судопроизводства

в России» Д. Блудова, яка відображала доктрину консервативного розвитку зак-ва.

Зі скасуванням кріпосного права 1861 почався радикальний етап реформування суд. влади. Олександр II у жовт. 1861 поставив завдання підготувати заг. зап. про все те, що «могло быть признано относящимся к главным, основным началам предположений для устройства судебной части в Империи». Її зміст мав охоплювати всі питання судоустрою, крим. і цив. судочинства, а також заходи для переходу від існуючого порядку до нового. Розробку проекту цієї зап. було покладено на Держ. канцелярію під кер-вом Д. Блудова. Разом з тим за наказом імператора для виконання цього завдання були залучені «особо вызванные юристи» під кер-вом статс-секретаря Держ. ради С. Зарудного. До її складу увійшли М. Буцковський, К. Победоносцев, А. Плавський, М. Стояновський, Д. Ровінський та ін. «Юристи» отримали дозвіл імператора на повну свободу дій для визначення осн. засад судочинства Рос. імперії, безспірна перевага яких визнана наукою і досвідом європ. д-в, зокрема таких, як Англія, Франція, Німеччина, Італія. Завдяки цьому вони створили теорет. підґрунтя суд. реформи, а залучення до процесу обговорення представників юстиції на місцях, юристів, науковців, громад. діячів дозволило наблизити положення суд. реформи до реального життя, зробити їх ефективними. Комісія мала багато прихильників радикального реформування, однак їй протидіяла і консервативна течія політиків на чолі з міністром юстиції графом Паніним. Результатами роботи ко-

місії «юристів» стали зап. про: 1) осн. засади цив. судочинства; 2) осн. засади крим. судочинства; 3) осн. засади судоустрою; 4) особливі крим. провадження; 5) перехідні заходи від чинного порядку судочинства до нового; 6) число і штати нових суд. установ. Зап. містили заг. судження про предмет суд. реформи та склали проект програми реформування суд. відомства. Після обговорення на Держ. раді та затвердження остаточного варіанта імператором вони склали концепцію суд. реформи.

Концепція знайшла своє відображення в осн. програмному док-ті «Основные положения преобразования судебной части в России» від 29 верес. 1862. Олександром II було визначено вектор реформування суд. влади на принципах самост. і незалежності суд. влади, всестановості, рівності всіх перед законом і судом, змагальності, забезпечення права на перегляд суд. рішення, гласності та усності, права на прав. допомогу та участі народу у здійсненні правосуддя. Це свідчило про радикальний та демократ. характер майб. суд. реформи.

20 листоп. 1864 Олександр II затвердив осн. нормат.-прав. акти суд. реформи – т. зв. Судові статuti: Статут про заснування суд. установлень, Статuti цив. та крим. судочинства, Статут про покарання, які накладалися мировими суддями.

Вперше Статuti проголошували повне відокремлення суд. влади від викон., адм. і законод. Із цією метою запроваджувалися такі механізми: 1) суд. влада належала мировим суддям та їх з'їздам, окружним судам, суд. палатам і Сенату (як верх. касац. суду); 2) здій-

снення слідства у крим. справах суд. слідчими; 3) виконання суд. рішень і виклик до суду суд. приставами; 4) скасовувалось право поліції приймати і розслідувати безспірні справи у цив. провадженні. У сфері судочинства губернатори звільнялися від обов'язків переглядати і затверджувати суд. рішення. Функція адм. влади обмежувалась участю в попередженні і зупиненні злочинів та проступків. Проголошувались незмінність суддів та гарантії їх незалежності. Члени суд. місць не могли бути звільнені чи переведені без їх згоди, а також усунути з посад не інакше як за рішенням суду. Справи про служб. проступки суддів розглядалися в особливому дисциплінарному провадженні вищ. суд. установою. За вчинення злочинів всі судді притягувалися до відповідальності постановами касац. департаментів Сенату.

Суд. система набувала якісно нового вигляду. За англійським зразком запропоновано поділ суд. системи на дві ланки, наділених особливою організацією і незалежною юрисдикцією, – мирову і заг. Їх органи мали різний порядок утворення, добору суддівського корпусу, юрисдикцію та підсудність.

Мирові судді та їх з'їзди становили окр. ланку суд. органів, максимально наближену до місц. нас. Мирові судді виступали як перша інстанція, з'їзди – апеляц. Посада мирового судді засновувалася у повітах і містах, які разом склали мировий округ. Тер. одиницею останнього були мирові дільниці, що не збігалися з адм.-тер. поділом губернії. В кожному мировому окрузі могло бути декілька мирових суддів, з яких одні

іменувалися дільничними, а ін. – почесними. Вони обиралися на 3 роки під час виборів гласних повіт. земства та схвалювалися губернатором. На цю посаду могли бути обрані місц. жителі, що досягли 25 років; мали атестат про вищу або серед. освіту або досвід роботи по суд. відомству не менше 3-х років; володіли нерухомістю вартістю 3 тис. руб чи землею у розмірі 400 десятин. До підсудності мирових суддів належали цив. і крим. справи меншої важливості, за які законом передбачено лише догани, зауваження; грошові стягнення до 300 руб чи арешт до 3 міс. На з'їзди мирових суддів поклали обов'язок остаточного вирішення справ, що підлягали мировому розгляду.

До заг. суд. установ належали окружні суди та суд. палати. Окружні суди засновувалися як суд. установи першої інстанції. Суд. палати виступали як суди першої та апеляц. інстанції. Вони діяли як колегіальні органи, суддівський корпус яких формувався шляхом призначення імператором за поданням міністра юстиції. Тер. юрисдикція окружних судів і суд. палат не збігалася з адм.-тер. поділом губерній, обмежувалася відповідним округом – для окружного суду і округами окружних судів – для суд. палати.

Окружні суди були уповноважені розглядати справи про злочини і проступки, які не належали до підсудності мирових суддів. До підсудності суд. палати належали справи по відгукам і протестам проти вироків окружних судів, а також у порядку особливого судочинства розглядала справи про держ. і служб. злочини.

Сенат за франц. зразком трансформувалася у верх. касац. суд, уповноважений наглядати за охороною точної сили закону й однозначним його виконанням всіма суд. установами. Для здійснення суд. функцій створювалися касац. департаменти, кожен з яких завідував окр. предметами суд. відомства. До їх складу входили особливий Першозасідаючий і сенатори, які призначалися імператором. До підсудності касац. департаментів належали: 1) справи по скаргам і протестам про явне порушення прямого змісту закону під час постановлення остаточних вироків; 2) прохання і подання про перегляд за нововиявленими обставинами вироків, які вступили в закон. силу; 3) розгляд справ про служб. злочини і проступки по суті. Отже, сенат ставав водночас і судом першої інстанції, і касац. судом, залишаючись при цьому вищ. органом викон. влади в Рос. імперії.

Статути послідовно закріпили механізм перегляду суд. рішення, або «принцип двох інстанцій». Справи могли бути розглянуті двічі: судом нижчим (першої інстанції), а якщо виникала потреба в одній зі сторін чи прокурора, – вищ. (другої інстанції). Він простежувався в організації як мирових установ (мировий суддя – мировий з'їзд), так і в заг. судах (окружний суд – суд. палата).

Розподіл підсудності за станами скасовувався. Мирові судді і заг. суди розглядали справи, учасниками яких були представники всіх станів.

Суд. провадження у крим. та цив. справах оголошено публіч. Воно проходилося в присутності сторін, обвинувачених, свідків і сторонніх осіб. Винятки з цього правила встановлювалися

законом. Кожне суд. рішення, постановлене публічно, могло бути опубл. як самим судом, так і прив. особами в юрид. журналах.

Запровадження усності судочинства було здійснене з метою скорочення строків провадження та забезпечення ефективного доказування сторонами. Вона виявлялася у такому: 1) показання свідків, очевидців надавалися лише в усній формі; 2) спілкування між судом і сторонами в суд. засіданні здійснювалося усно.

Статути визначили організацію цив. процесу на засадах змагальності або переговорів сторін. У зв'язку з цим встановлено, що: 1) суд приступав до розгляду справи лише після подання позову; 2) всі докази для розгляду справи збиралися сторонами; суд брав до уваги докази, подані сторонами, і перевіряв ті з них, які оскаржувалися ін. стороною; суд не присуджував позивачу більше, ніж він вимагав, та не виходив за межі позовних вимог; справа переходила з нижчої до вищої інстанції за скаргою сторін.

Принцип змагальності у крим. процесі виявлявся в таких положеннях: 1) обвинувальна влада відокремлювалася від суд. Отже, ці функції було передано прокурорам; 2) прокурору протиставлявся захисник підсудного, який наділявся правом брати участь у допитах і дебатах на суді; 3) закріплювалася рівноправність сторін, яка полягала у праві кожної сторони надавати докази та заперечувати доводи один одного; 4) теорія формальних доказів відмінялася, відтоді суд виносив вирок лише за своїм внутр. переконанням на підставі сукупності обставин, виявле-

них під час слідства і суду. Допускалося оскарження вироку підсудним, потерпілим від злочину і прокурорам на рівних засадах.

Поєднання змагального й обвинувального процесів обумовило утворення спільноти присяжних повірених. Вони забезпечували реалізацію сторонами права на прав. допомогу як у цив., так і в крим. справах. Присяжними повіреними могли бути записані особи, які досягли 25-річного віку, отримали вищу юрид. освіту та прослужили в суд. відомстві не менше 5 років.

На всіх рівнях суд. системи забезпечувалася участь народу. Присяжні засідателі і станові представники залучалися до суд. присутствій окружних судів, суд. палат і Сенату для розгляду в першій інстанції найбільш важливих крим. справ. Критерії розмежування підсудності між ними становили об'єкт злочину та міру покарання. Суд присяжних засідателів формувалася на засадах виборності і повної незалежності присяжних засідателів від коронних суддів для вирішення питання про вину підсудного. Для суду зі становими представниками була характерна така особливість, як призначення представників від усіх станів рос. сусп-ва (губ. предводителя дворянства, повіт. предводителя дворянства, міськ. голови, волосного старшини) до складу суд. присутствія для винесення остаточного вироку у справі спільно з профес. суддями. Підсудність суду присяжних засідателів охоплювала справи про злочини, покарання, які мали наслідком позбавлення всіх прав стану, всіх чи деяких особистих прав та привілеїв. Вердикт, винесений присяжними засі-

дателями, був остаточним. Запровадження інституту станових представників було визнано доцільним для розгляду справ про держ. злочини з огляду на їх сусп. важливість та небезпеку. Станові представники гарантували д-ві «правильне» судочинство, що позбавляло необхідності впровадження особливих судів.

Реформа передбачала реорганізацію прокуратури, яка включалася до суд. відомства з особливою організацією. Очолював її генерал-прокурор, яким за посадою був міністр юстиції. Органи прокуратури створювалися при окружних судах, суд. палатах та Сенаті. Прокур. повноваження в мировому суді виконував один із його членів.

С. р. 1864 запроваджувалася поступово та тер. нерівномірно, залежно від готовності губерній до запровадження нових суд. установ. Вона визначалася кадровим та матеріально-технічним забезпеченням, а також політ. стабільністю регіону. Міністр юстиції Д. Замятін був переконаний у тому, що «реформування судової частини вимагає таких матеріальних засобів і такого числа досвідчених і благонадійних людей, що дійсний порядок не може бути змінено новим одночасно і повсюдно». Поступове запровадження, на його думку, дозволило б уникнути неминучі недоліки та незручності. Ці пропозиції стали основою Положення про запровадження в дію Судових статутів 1864, затвердженого 11 жовт. 1865 указом Олександра II. Док-т встановлював особливий порядок переходу до нової моделі судоустрою та судочинства, а також функціонування нових ін-тів суду присяжних засідателів, станових представників та

адвокатури. Відповідальними за виконання цього положення визначалися міністр юстиції, міністр внутр. справ та губернатори.

За цими критеріями Судові статuti 1864 першими були запроваджені протягом 1866 в округах Моск. та С.-Петербурзької суд. палат. На території укр. губерній нові суд. установи почали діяти з груд. 1867 в окрузі Харків. суд. палати; у Катеринослав., Полтавській, Таврійській, Херсонській губ. – з квіт. 1869; у Волин., Київ. та Подільській – з черв. 1880. На Правобережжі запровадження реформи затягнулося у зв'язку з недовірою самодерж. влади до польс. нас., католиків та євреїв.

С. р. 1864 позитивно вплинула на рівень прав. культури нас., зробила суд відкритим для сусп-ва та профес. Однак реалізація демократ. ін-тів зазнала невдач через неготовність сусп-ва до цих змін та невідповідності їй суті ідеї самодержавства.

Лит.: Джаншиев Г. Основы судебной реформы (к 25-летию нового суда). М., 1891; Клеандров М. И. О методологии судебной реформы; Обзор работ по преобразованию судебной части в России // Журнал министерства юстиции, 1862, т. 14, ч. 2, кн. 12, отд. 4; Сведение о ходе работ по введению Судебных уставов 1864 г. // Журнал Министерства юстиции. СПб., 1865, т. 26; Серета О. В. Из истории впровадження суду присяжних в ході судової реформи 1864 року // Вісник Академії внутрішніх справ, 2006, № 33; Судебные уставы 20 ноября 1864 г., с изложением разсуждений, на коихъ они основаны, изданные государственною канцеляриею, ч. 3. СПб., 1867.

О. В. Серета.

СУДОВИЙ УСТРІЙ ГАЛИЧИНІ ТА БУКОВИНІ У СКЛАДІ АВСТРІЇ

На тер. Галичини в перші роки після приєднання її Австрією продовжувала існувати майже без змін колиш. польс. система судочинства. Особливість полягала тільки в тому, що тепер заборонялося подавати апеляції в раніше існуючі трибунали (напр., Люблінський), оскільки вони опинилися вже за кордоном. Смертні вироки затверджувалися губернатором. Рішення держ. судів виносилися ім'ям австрійс. імператора. У перші роки австрійс. влади у Схід. Галичині усі суди поділялися на шляхетські, духовні та міщанські.

Із 1772 до 1783 діяли старі польс. суди, зокрема цив. справи ще розглядали земс. суди, крим. справи – гродські, а зем. суперечки – підкоморські суди. Селяни судилися в домініальних (вотчинних) судах. Держ. селяни підлягали суду представників адміністрації.

У 1784 на коронний край Галичину і Володимирію було поширено дію суд. реформи, тобто введено таке ж судочинство, яке існувало і в австрійс. землях. Із 1 січ. того ж року почав працювати шляхетський суд у Львові. Ці станові шляхетські суди були судами першої інстанції. Вони розглядали спочатку всі цив. та крим. справи шляхти.

Шляхетськими судами першої інстанції були земс. і гродські суди. У 1784 для шляхти був створений суд першої інстанції під назвою земс. суд (Landrecht). За ним у практиці закріпилася назва шляхетський суд (Forum Nobilium). Він складався із чиновників, що призначав виключно імператор. Із 1784 по 1787 шляхетський суд у Львові був одним на всю Галичину і Буковину.

У 1787 такі суди були створені ще в Тарнові і Станіславі. Суд у Станіславі поширював свою компетенцію і на Буковину, поки у 1804 в Чернівцях не був створений свій шляхетський суд. Однак, незважаючи на збільшення кількості шляхетських судів, шляхетський суд у Львові «табулярних» і фіскальних питань поширював свою юрисдикцію на всю тер. Галичини та Буковини. При Львів. шляхетському суді діяла крайова табула. Шляхетський суд складався з голови, віце-голови і 6–15 суддів або радників. У його складі також була значна кількість секретарів, протоколістів, рєстраторів канцеляристів, суд. виконавців (коморники), адвокатів та ін. суд. чиновників. Шляхетські суди розглядали і вирішували фіскальні питання, справи казенних маєтків, а також маєтків, що не підлягають веденню місц. адміністрації, монастирів, капітулів, маєтків громад і магістратів, католич. уніатського і протестантського духовенства, місц. шляхти і дворянства іноз. походження та осіб нешляхетського походження, нагороджених орденами, підданих Туреччини. Крім того, шляхетські суди розглядали справи нешляхетських установ, які користувалися певними привілеями, напр. Віденської торгової палати, Австрійс. банку, страхового т-ва.

Спочатку суддею шляхетського суду мав право стати тільки шляхтич. Це пояснювалося прагненням панівних верств зберегти свої привілеї. Однак австрійс. уряд, прагнучи посилити самодерж. владу, став призначати судьями нешляхтичів, цілком залежних від уряду. Шляхетський суд у Львові існував

до 1880, після чого був ліквідований, оскільки не відповідав новим бурж. принципам судочинства, які були введені в 60-х рр. 19 ст.

Для духовенства існували особливі єпископські суди у Львові, Перемишлі та Кракові. Їх компетенція не була чітко визначена. До 1784 компетенція єпископських судів поширювалася і на крим. справи духовних осіб. З 1784 компетенція духовних судів була обмежена тільки духовними справами. Щодо світських справ, зокрема крим., духовні особи позбавлялися сану духовним судом і передавалися держ. суду. Якщо рішення духовного суду хоча б найменшою мірою стосувалося світських справ, про нього необхідно було повідомляти органи держ. влади. В обмеження юрисдикції духовних судів виявилася політика посилення австрійс. абсолютизму.

Для міщан діяли магістратські суди в містах Галичини, які користувалися магдеб. правом. Суд ради міста (judicium consulare) розглядав цив. справи, війтівський же суд (judicium advocatiale – scabinale – війтівсько-лавничий, або магдеб. суд) розглядав крим. справи, а також спори про спадщину, зем. спори тощо.

4 січ. 1773 у Львові при губ. правлінні був створений окр. суд. відділ – Верх. губ. суд на чолі з губернатором як апеляц. інстанції для всіх нижчих судів Галичини. Він почав діяти з 8 берез. 1773 і був судом першої і другої інстанції. Тільки з особливо важливих справ цей суд діяв як перша суд. інстанція.

У 1774 замість Верх. губ. суду у Львові було створено Королівський